

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ІМЕНІ В.М. КОРЕЦЬКОГО НАН УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА ШКОЛА СУДДІВ УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА КРАЇН ЄВРОПИ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ПРАВОСУДДЯ
OBČIANSKE ZDRUŽENIE LEX PRO OMNES (SLOVENSKO)
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА
ТА ПОРІВНЯЛЬНОГО ПРАВОНАВСТВА

МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ
«КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВЕ
БУДІВНИЦТВО НА ЗЛАМІ ЕПОХ:
ПОШУКИ ОПТИМАЛЬНИХ МОДЕЛЕЙ»

3-4 травня 2019 р.

м. Ужгород

УДК 342.4(063)
К65

Рекомендовано до друку Вченою радою
Ужгородського національного університету
(протокол № ____ від ____ 2019 р.)

Справедливий Закон – найвища суспільна мудрість

К65 **Конституційно-правове будівництво на зламі епох:
пошуки оптимальних моделей:** матеріали міжнародної
науково-практичної конференції, м. Ужгород, 3-4 травня
2019 р. Ужгород: Ужгородський національний універси-
тет, 2019. 310 с.

ISBN 978-966-916-797-2

У збірнику представлено стислий виклад доповідей і повідомлень,
поданих на міжнародну науково-практичну конференцію «Конститу-
ційно-правове будівництво на зламі епох: пошуки оптимальних моде-
лей», яка відбулася на базі юридичного факультету Ужгородського наці-
онального університету 3-4 травня 2019 р.

УДК 342.4(063)

ISBN 978-966-916-797-2

© ДВНЗ «Ужгородський
національний університет», 2019

Організаційний комітет конференції

Співголови оргкомітету:

Смоланка В.І. – ректор ДВНЗ «Ужгородський національний університет», доктор медичних наук, професор.

Оніщук М.В. – ректор Національної школи суддів України, доктор юридичних наук.

Шемшученко Ю.С. – директор Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України, академік НАН, доктор юридичних наук, професор.

Члени оргкомітету:

Алмаші М.М. – к.ю.н., доцент;

Берназюк Я.О. – д.ю.н., професор;

Белов Д.М. – д.ю.н., професор;

Бисага Ю.Ю. – к.ю.н., доцент;

Васильчук Л.Б. – к.ю.н., доцент;

Гомонай В.В. – к.ю.н., доцент;

Греца С.М. – к.ю.н., доцент;

Громовчук М.В. – к.ю.н., доцент;

Лазур Я.В. – д.ю.н., професор;

Марцеляк О.В. – д.ю.н., професор;

Менджул М.В. – к.ю.н., доцент;

Натуркач Р.П. – к.ю.н., доцент;

Нечипорук К.О. – к.ю.н., доцент;

Палінчак М.М. – д.п. н., професор;

Піфко О.О. – к.ю.н., доцент;

Рогач О.Я. – д.ю.н., професор;

Сарай Р.Д. – к.ю.н., доцент;

Сарай А.І. – ст. викладач;

Сливка О.О. – к.ю.н., доцент;

Черевко П.П. – к.ю.н., доцент;

Швед І.І. – к.ю.н., доцент.

Координаційна група оргкомітету:

Бисага Ю.М. – д.ю.н., професор;

Джуган В.В. – к.ю.н., доцент;

Заборовський В.В. – д.ю.н., професор;

Коцкулич В.В. – к.ю.н., доцент;

Лакатош Н.Й. – ст. викладач;

Ленгер Я.І. – д.ю.н., професор;

Петрецька Н.І. – к.ю.н., доцент;

Фрідманський Р.М. – к.ю.н., доцент.

УЧАСНИКАМ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ «КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВЕ БУДІВНИЦТВО НА ЗЛАМІ ЕПОХ: ПОШУКИ ОПТИМАЛЬНИХ МОДЕЛЕЙ»

Конституція України виступає підґрунтям модернізації правової системи, держави й суспільства, є фундаментом стабільності державного й суспільного ладу, конституційно-правового статусу особи. А відтак, важливим видається наявність ефективного механізму її захисту та охорони.

Закріплюючи основи сучасного суспільного і державного ладу, які склалися на час прийняття Конституції України, Основний Закон спрямований на майбутнє, містить ряд норм-принципів і положень, які ще потребують своєї реалізації, тим самим створюючи конституційний простір для подальшого демократичного і соціального розвитку України.

Зазначена міжнародна конференція є хорошою нагодою провести фахову дискусію з широкого кола питань порядку денного. З приємністю зауважу, що ваше наукове зібрання вражає поважним складом учасників, кількістю представлених національних і міжнародних інституцій, навчальних закладів та установ, тематичним розмаїттям наукових доповідей, які охоплюють майже усі галузі сучасного конституційного права і процесу.

Бажаю Вам, шановні колеги, плідної праці, цікавих дискусій та висловлю сподівання, що матеріали конференції стануть у нагоді законодавцю при вирішенні питань, пов'язаних із формуванням нової конституційно-правової моделі Української держави!

З найкращими побажаннями,

Смоланка В.І.,

доктор медичних наук, професор,

ректор

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Попович Т.П.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ВІДНОВЛЕННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УГОРЩИНІ (КІНЕЦЬ 1980-Х-1990-ТІ РР.)

Інститут місцевого самоврядування займає вагомую роль у системі демократії. Враховуючи, що Україна знаходиться на етапі розбудови даного інституту у напрямку децентралізації, доцільним видається вивчення досвіду іноземних держав, зокрема, Угорщини, яка здійснила складний і тривалий процес реформування місцевого самоврядування.

Відновлення інститутів демократії на місцевому рівні розпочалося у 1987 році, коли в Угорщині функціонував комуністичний режим. Посткомуністична реформа територіального самоврядування була безперервною, договірною, добре підготовленою та реалізованою в основному на підставі консенсусу (домовленостей). Для неї був характерний ретельно розроблений економічний компонент [1, р. 17]. У першу чергу Конституційним законом від 23 жовтня 1989 р. були внесені зміни у розділ про місцеві ради, що стосувалися строку їх повноважень (на чотири роки). Наступні трансформації статусу місцевих органів влади були пов'язані з прийняттям у серпні 1990 року відповідного Конституційного закону [2], положеннями якого у першу чергу було замінено термін «рада» на «орган місцевого самоврядування».

При цьому конституційними нормами встановлювалося, що права самоврядних спільнот однакові, а обов'язки можуть відрізнятися. Вони визначаються законом. Відповідний Закон «Про місцеве самоврядування» був прийнятий тоді ж у 1990 році.

Варгани уваги у розрізі дослідження є також положення вищезгаданого Закону «Про місцеве самоврядування» [3], відповідно до яких в областях, містах з правами областей і столиці представницькі органи іменуються загальними зборами. В областях ці органи самі обирають своїх голів на термін своїх повноважень шляхом таємного голосування, які бургомістрами не називаються. Обласне самоврядування зобов'язано надавати ті послуги, до виконання яких

неможливо зобов'язати органи місцевого самоврядування. Закон як обов'язкове завдання закріплює за органами обласного самоврядування забезпечення такого типу громадських послуг, які поширюються на всю або значну частину території області, або ті послуги, якими користуються особи, котрі не мешкають на території населеного пункту, де така послуга надається. Крім того, обласне самоврядування на свій розсуд може виконувати такі публічні завдання, які законом не віднесені до виняткової компетенції іншого органу та здійснення яких не порушує права та інтереси населених пунктів області.

До цього додамо, що Законом «Про місцеве самоврядування» 1990 року було також регламентовано порядок проведення місцевого референдуму та місцевої народної ініціативи в Угорщині. Зокрема, передбачалось, що право брати участь у місцевому референдумі та місцевій народній ініціативі можуть особи, уповноважені на участь у місцевих виборах. Для дійсності місцевого референдуму необхідно участь у ньому більше половини виборців, а рішення приймається більшістю, що проголосували. Контроль за дотриманням законних приписів при зборі підписів і оформленні народної ініціативи здійснюється нотаріусом місцевого самоврядування. Місцевий представницький орган зобов'язаний призначити місцевий референдум, якщо ініціатива стосується об'єднання або роз'єднання громад, утворення нової громади, створення загального представницького органу або виділення з нього та інших питань, якщо це передбачено постановами місцевого самоврядування. Не може призначатися місцевий референдум з питань бюджету, місцевих зборів та організаційних питань, віднесених до відання представницького органу. З ініціативою місцевого референдуму можуть звертатися до бургомистра не менше 1/4 депутатів, комітет представницького органу, керівний орган місцевої громадської організації, встановлена ухвалою місцевого самоврядування число виборців, яке повинно бути не менше 10 і не більше 25% загального їх числа. При наявності ініціативи встановленого числа виборців представницький орган зобов'язаний призначити референдум.

У громадах з кількістю жителів менше 500 замість референдуму може проводитися сільське зібрання, рішення якого дійсні, якщо в ньому брало участь більше половини виборців. Рішення, прийняті на референдумі, обов'язкові для представницького органу. Якщо

рішення на референдумі не прийнято, повторний референдум з даного питання можливий не раніше, ніж через рік. Право народної ініціативи належить групам виборців, що налічує не менше п'яти і не більше десяти відсотків від загального їх числа. Рішення за народною ініціативою має прийматися представницьким органом протягом місяця.

З урахуванням наведеного можна прийти до таких висновків. По-перше, «м'який» характер тоталітарного режиму, встановлений в Угорщині після 1956 року, зумовив консенсуальну особливість першого етапу відновлення місцевої демократії. По-друге, в основі правових засобів локальної демократизації виступав закон про нову редакцію Основного Закону 1949 р. По-третє, внаслідок реформи місцевого рівня публічної влади, в Угорщині самоврядування було запроваджено на двох рівнях – місцевому та регіональному.

Література:

1. Kimball D. The transfer of Power. Decentralization in Central and Eastern Europe / Edited by Jonathan D. Kimball. Budapest, 1999. 149 p.
2. 1990. évi LXIII. törvény a Magyar Köztársaság Alkotmányának módosításáról. URL: <http://1000ev.hu/index.php?a=3¶m=8719>.
3. 1990. évi LXV. törvény a helyi önkormányzatokról. URL: <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=8721>.

Савчин М.В.,
доктор юридичних наук, професор, директор,
НДІ порівняльного публічного права
та міжнародного права
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

РОЗВИТОК КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ТА ЄВРОПЕЙСЬКА ТРАДИЦІЯ ПРАВА

Революція гідності дала остаточну відповідь щодо повернення правової системи України до європейської традиції права. Європейський вектор розвитку правової системи, зокрема і конституційного права, завжди є чутливим нервом громадянського суспільства

України та ігнорування таких закономірностей його розвитку завжди викликає спротив владному свавілля. Виходячи із цього у цій презентації буде дана коротка характеристика розвитку конституційного права у руслі європейської традиції права та його вплив на еволюцію правової системи України.

Вельми проблемним для молодих перехідних конституційних демократій є подолання спадщини тоталітаризму та/або авторитаризму. У контексті конституційної історії постсоціалістичних та пострадянських країн цим є радянська соціальна інженерія. Ця соціальна інженерія була спрямована на атаку приватності особи. Так, сталінська Конституція 1936 р. закріплювала право на житло, хоча насправді основна маса населення проживала в гуртожитках, бараках та комунальних квартирах, де простір приватності скорочувався до мінімуму. Це сприяло посиленню контролю держави на поведінкою індивіда, роблячи його більш схильним до виконання різного державних програм.

Іншим чинником соціалістичної спадщини у конституційній динаміці пострадянських країн є надмірно формальне розуміння права. Як справедливо наголошував український дисидент Євген Сверстюк, на практиці це виражалося у «застосуванні» закону, а не на його чинності, складовою чого є повага до прав людини, оскільки закон виражає допустимі межі втручання держави у сферу приватності особи.

Натомість інтерпретація конституційного права як сукупності фундаментальних цінностей і принципів, заснованих на повазі людської гідності, відкидає такий підхід. Адже загальні принципи права визначають насамперед стандарти і вимоги до організації та діяльності держави у світлі конституційних цілей – обмеження державної сваволі та захисту прав людини. З інституційної точки зору найбільш гострою дилемою молодих конституційних демократій є співвідношення верховенства парламенту та судового конституційного контролю. Доволі часто не вирішення цієї дилеми призводить до занепаду національної державності (Білорусь, Узбекистан, Російська Федерація), при якій доволі складно говорити про реалізацію певної моделі конституціоналізму.

В основі сучасного конституційного права закладено дві ідеї: порівняльно-правовий аналіз та критична оцінка конституційних інститутів з точки зору національних конституційних традицій та універсальних конституційних цінностей.